

Program Matice slovenskej na roky 2019 – 2021

s výhľadom do roka 2025

Úvod

Formovanie vlastenectva, národného vedomia, národno-kultúrnych potrieb, mnohohrstvová vedecká a vydavateľská činnosť, vzdelávanie a šírenie celkovej národnej osvety je základným pilierom programu a poslania Matice slovenskej od jej vzniku. Matica slovenská vznikla v roku 1863 pri miléniovom výročí príchodu sv. Cyrila a sv. Metoda k našim predkom v záujme naplňania cyrilo-metodského odkazu. Táto naša kľúčová štátna a matičná tradícia neobsahuje iba idey kresťanstva, ale symbolizuje i rozvoj vzdelanosti, písomníctva a literatúry aj v prospech súčasnej slovenskej štátnosti, národnej identity a kultúry. V týchto intenciách sa odvíjala v minulosti a ukazuje sa ako nevyhnutné nadväzovať na jej podnetné odkazy aj v súčasnosti s presahom do najbližšej budúcnosti, keďže Matica slovenská má vo svojej činnosti pred sebou veľké výzvy. Vo svojich začiatkoch v niektorých oblastiach zastupovala a plnila úlohy štátu, pretože Slováci v tom období nemali vlastnú štátnosť a v podmienkach rakúsko-uhorskej monarchie nemohli spravovať veci verejné samostatne. Vtedajšia vládna moc v uhorskej časti monarchie, zastúpená maďarskou politickou reprezentáciou, navyše neuznávala existenciu slovenského národa. Matica slovenská v prvom období svojej činnosti (1863 – 1875) bránila právo Slovákov na národnú existenciu. Zorganizovala celonárodnú zbierku a z týchto zdrojov sa v roku 1865 vybudovala a slávnostne otvorila Národná svetlica, prvá budova Matice slovenskej. Rozvinula rozsiahlu zberateľskú a vydavateľskú činnosť, zhromažďovala cenné zbierky pamiatok z kultúrnych dejín Slovákov a Slovenska. Okrem toho vydala osemdesiatdva zväzkov kníh, poskytovala štipendiá a pôžičky slovenským vedcom a študentom, nadväzovala domáce i zahraničné kontakty na všemožnú pomoc Slovákom, ktorí sa z objektívnych alebo subjektívnych príčin ocitli v tiesni.

Matica slovenská svojou činnosťou provokovala štátnu moc, predovšetkým maďarskú vrchnosť v uhorskej časti monarchie. Uhorská vláda preto v roku 1875 jej činnosť zakázala. Znovuobnovením 1. januára 1919 po vzniku Československej republiky (28. 10. 1918) okrem nadviazania na všetko pozitívne v predchádzajúcej činnosti začala budovať aj členskú základňu a zakladat' vedecké odbory, zriadila *Ústredie slovenských ochotníckych divadiel*, knižnicu a archív. Pre ďalšie smerovanie Matice slovenskej bol prelomový rok 1932 prijatím

národného programu a zintenzívnením vedeckej a vydavateľskej činnosti. Začal sa vydávať časopis *Slovensko*, určený pre členskú základňu, aj časopis *Slovenská reč*, mesačník pre záujmy spisovného jazyka. V roku 1941 vznikol spolok *Slovenská národná knižnica*, ktorého hlavnou úlohou bolo vyhľadávať, získať a uchovávať slovakistické tlačené dokumenty. O dva roky neskôr bola založená moderná tlačiareň pod názvom *Neografia*. Nástup budovania tzv. socialistickej spoločnosti po februári 1948 však zmaril úsilie Matice slovenskej o národnú obrodu Slovákov po druhej svetovej vojne. Politická moc, prezentovaná komunistickou stranou, znárodnila Neografiu a Matici slovenskej postupne odobrala vedeckú činnosť, zlikvidovala jej členskú základňu a zredukovala ju na úroveň ústredia osvetovej práce. Matica slovenská sa konštitovala ako Slovenská národná knižnica, matičná myšlienka však žila ďalej. V roku 1959 v argentínskom Buenos Aires vznikla Zahraničná Matica slovenská zásluhou Jozefa Cígera Hronského.

Politické uvoľnenie v spoločnosti v obrodnom roku 1968 prinieslo nádej na oživenie pôvodného poslania Matice slovenskej vrátane znovuobnovenia členskej základne a rozvoja starostlivosti o Slovákov. Toto oživenie trvalo len krátko a bolo zastavené v tzv. normalizačnom období. V roku 1973 bol prijatý zákon, ktorý v podstate vrátil činnosť MS do stavu spred dvadsiatich rokov. Členská základňa bola opäť zrušená a činnosť Matice sa sústredila v prvom rade na knihovníctvo, bibliografiu, literárne múzejníctvo a archívniectvo. Až spoločensko-politické zmeny po novembri 1989 nástupom demokratizácie verejného života umožnili Matici slovenskej vrátiť sa k svojej nezastupiteľnej činnosti v slovenskej spoločnosti. Bol prijatý nový zákon (1991), ktorý vytvoril priestor pre postupný návrat Matice od štátom riadenej inštitúcie k nezávislej ustanovizni. Výnimkou bolo prijatie tzv. knižničného zákona (zákon NR SR č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej), ktorý výrazne poškodil a negatívne zasiahol do činnosti Matice slovenskej. Matica stratila sídelnú budovu na Hostihore a historicky prvú budovu. Od Matice slovenskej sa oddelila *Slovenská národná knižnica* so všetkou jej agendou. Tento stav trvá dodnes. Vznikom Slovenskej republiky v roku 1993 bola zavŕšená dlhá etapa boja Matice slovenskej za slovenskú národnú a štátnu svojbytnosť. Bolo to zadosťučinenie všetkým dejateľom moderných slovenských dejín – počnúc od bernolákovcov až po zakladateľov samostatnej Slovenskej republiky.

Činnosť Matice slovenskej v jej novodobej histórii nadväzuje na všetko pozitívne, čo Matica vykonala pre Slovákov od svojho vzniku, čím sa stala historicky osvedčenou

ustanovizňou v kultúrnej, spoločenskej a vedeckej oblasti. Matica slovenská si plní predovšetkým úlohy, ktoré má určené zákonom, no nezabúda ani na svoje historické úlohy.

V súčasnosti, rovnako ako v minulosti a určite aj v budúcej perspektíve, sa Matica musí vyrovnávať, popri prekonávaní ideologických a politických tlakov s ďalším kultúrnym, vedecko-technickým a civilizačným smerovaním. Popri tlaku globalizácie bude potrebné reagovať na postmodernu, informačno-komunikačné technológie, komunikáciu prostredníctvom nových médií a sociálnych sietí, digitalizáciu a tým na nárast virtuálneho sveta. Tieto spoločenské a technologické pohyby, ideologicky ukotvené prejavmi liberalizmu, potláčajú konzervativizmus, tradicionalizmus, národnú identitu a kultúru. Matica slovenská musí v nasledujúcich desaťročiach 21. storočia reagovať na túto zmenenú situáciu, a to najmä prijatím adekvátneho moderného a atraktívneho programu. I keď Matica musí kontinuálne zotrvať na konzervatívnych ideových základoch, formy a metódy súčasnej a budúcej práce treba prispôbiť podmienkam 21. storočia v treťom tisícročí. Program je prioritne o rozvíjaní kultúrnych atribútov slovenského národa, jeho jazyka, literatúry, vedy a umenia, posilňovaní slovenskej štátnosti, vlastenectva, slovanskej vzájomnosti, vedeckej akribii, rozširovaní členskej základne najmä získaním mladej generácie pre národnú a matičnú myšlienku, a zároveň primeranými prostriedkami dôsledne reagovať proti prejavom pravicového i ľavicového extrémizmu.

Program Matice slovenskej sa bude zameriavať na tieto oblasti:

1. Vedecká činnosť a jej prezentácia
2. Matičné hnutie a členská základňa
3. Slovenská mládež a mladomatičné hnutie
4. Slováci na národnostne zmiešaných územiach
5. Slováci v zahraničí a spolupráca so slovanskými národmi
6. Mediálna a propagačná oblasť
7. Finančno-materiálne zabezpečenie činnosti

1. Vedecká činnosť Matice slovenskej a jej prezentácia

Veda je jednou z najvýznamnejších oblastí činnosti Matice slovenskej a dôležitým činiteľom pri tvorbe programu tejto vrcholnej slovenskej národnej inštitúcie. Už dlhodobo

však čelí rôznym ťažkostiam a prekážkam, ktoré znemožňujú jej plnohodnotné fungovanie. Vedecká práca bola v máji 1948 Matici slovenskej oficiálne odňatá a pričlenená k Slovenskej akadémii vied, čo súviselo s nedôverou nastupujúcej komunistickej moci voči Matici. Z tejto vrcholnej slovenskej národnej inštitúcie sa na štyridsať rokov stal kultúrno-osvetový ústav s neurčitým zameraním, fungujúci v obmedzenom režime, plne podriadený normám marxisticko-leninskej ideológie. Po revolučných zmenách na prelome rokov 1989 – 1990 sa v Matici vytvorili priaznivé podmienky na rozvoj všestrannej matičnej činnosti na demokratických zásadách. V rokoch 1990 – 1992 vďaka tomu došlo k rozvoju aj vo vedeckovýskumnej a prezentačnej činnosti. V roku 1997 prijatím *zákona o Matici slovenskej* sa legislatívne upravilo postavenie, pôsobenie a úlohy Matice slovenskej v spoločnosti. *Zákon o Matici slovenskej* v úlohách hneď na treťom mieste ukladá Matici „robiť základný slovakistický výskum“.

V rokoch 1993 – 2010 sa v Matici slovenskej popri úspechoch v oblasti knihovníctva, literárneho múzejníctva a biografistiky nepokračovalo v nastúpenej porevolučnej demokratickej ceste. Z Matice slovenskej sa „vytratilí“ významné vedecké osobnosti, prestala koordinácia vedeckej činnosti, jej hodnotenie a programovanie. Existujúce ústavy boli izolované, odkázané na vlastnú iniciatívu. Iniciatíva ostala len na ojedinelých aktivitách jednotlivcov, najmä historikov a literárnovedných pracovníkov. Tento stav sa výraznejšie nezmenil ani v rokoch 2011 – 2017, čo bolo však aj z dôvodu dlhodobého nedostatku finančných prostriedkov.

Matica slovenská, ústredie, bude prijímať rozhodné opatrenia na naplnenie litery *zákona o Matici slovenskej*, týkajúce sa vedy, a vytvorí podmienky na plnohodnotnú vedeckú činnosť a jej prezentáciu. Tieto opatrenia sa budú realizovať postupne:

1. V prvom rade sa personálne doplnia rady vedeckých pracovníkov v oboch vedeckých ústavoch MS a postupne aj v ostatných odborných pracoviskách.

2. Noví pracovníci musia byť skúsení vedci vo svojom odbore s viacročnou praxou vedeckého pracovníka a s minimálne jednou publikovanou vedeckou monografiou. Riaditelia vedeckých pracovísk budú mať kvalifikáciu minimálne na úrovni doktorátu – PhD.

3. Základný vedecký výskum sa zameria na dlhodobé projekty, ktorých výsledkom budú predovšetkým základné vedecké monografie. Na podporu vzniku pôvodných vedeckých monografií sa musí vytvoriť dlhodobý mechanizmus (neziskovej organizácie alebo grantovej agentúry), ktorý by podporoval základný slovakistický vedecký výskum a tvorbu pôvodných vedeckých monografií.

4. V historickej vede, literárnej vede i etnológii sa bude klásť dôraz najmä na 20. storočie, kde je množstvo nespracovaných historických tém (napríklad Slováci v rakúsko-uhorskej armáde, v československých légiách, Slováci v ruskej občianskej vojne, vpád maďarskej Červenej armády na Slovensko 1919, oslobodzovanie Slovenska 1944/1945 a iné). Spracúvané témy budú mať z väčšej časti (osemdesiat percent) celoslovenské zameranie, aby boli zaujímavé pre čo najširší okruh ľudí. Zvyšnú časť budú tvoriť témy týkajúce sa Matice slovenskej. V literárnovednom bádani sa pozornosť sústreďí na teoretické rozpracovanie literárnej regionalistiky a vypracovanie profilov spisovateľov z jednotlivých regiónov Slovenska, ktorým sa na celoslovenskej úrovni nevenuje nijaká pozornosť, pritom pre konkrétny región má ich literárna tvorba mimoriadny význam, niekedy i v kontexte národnej literatúry. Veľká pozornosť sa bude venovať podpore literárno-vedeckého výskumu mladých vedeckých pracovníkov do štyridsiatich rokov. Okrem toho bude cieľom aj vedecké spracovanie literárnej vedy v histórii Matice slovenskej.

5. Na propagáciu čiastkových výsledkov výskumu, zaujímavých dokumentov a biografii bude vytvorený moderný odborný časopis. Nový časopis z oblasti matičnej vedy si zároveň bude musieť uchovať vysokú odbornú úroveň. Cieľom tohto projektu je dostať výsledky matičného výskumu k čo najširšiemu okruhu záujemcov o históriu.

6. Matica slovenská sa bude snažiť aktívne spolupracovať na usporadúvaní vedeckých konferencií s Historickým ústavom SAV, Vojenským historickým ústavom, Ústavom pamäti národa, Múzeom SNP, univerzitami a inými relevantnými inštitúciami a občianskymi združeniami.

Pre Vedné ústredie MS sa vytvoria také podmienky, aké prináležia vedeckej činnosti vrcholnej a najvýznamnejšej celonárodnej inštitúcii. Ich úlohou bude iniciovať, koordinovať, hodnotiť a usmerňovať prácu vedeckých ústavov a odborov, cieľavedome, tvorivo a konštruktívne spolupracovať s vedeckými pracoviskami doma i v zahraničí, organizovať príležitostné a tematické vedecké konferencie, semináre a kolokviá. Vedecká rada Matice slovenskej bude raz ročne hodnotiť program vedeckovýskumnej a prezentačnej činnosti ústavov a odborov a vyhodnocovať ho. Vedecký tajomník aktívne, cieľavedome a tvorivo zabezpečuje úlohy Vedného ústredia, udržuje pravidelný kontakt s vedeckými ústavmi a odborními, dbá na dôsledné plnenie ich programu a pomáha im riešiť problémy.

Slovenský literárny ústav sa zameria na výskum dejín slovenskej literatúry a otázok literárnej teórie, spoluprácu s literárnovednými pracoviskami SAV, univerzitami a ďalšími vedeckými inštitúciami doma i v zahraničí. Výsledky prezentuje v samostatných publikáciách, štúdie a príspevky bude publikovať v zborníku *Slovakistika* a iných vedeckých

periodikách, organizuje príležitostné a tematické vedecké konferencie a semináre samostatne alebo v spolupráci s inými vedeckými pracoviskami na Slovensku. Slovenský literárny ústav sa bude podieľať na realizácii literárnych súťaží (napríklad Mladá slovenská poviedka a iné) členstvom v odborných porotách. Významnou úlohou bude obnovenie súťaže Matičná esej a aktívna prednášateľská a lektorská činnosť pracovníkov pri propagácii osobností slovenskej literatúry nielen na celoslovenskej, ale i regionálnej (miestnej) úrovni. Perspektívne sa vyvinie iniciatíva o prinavrátenie prvej budovy Matice slovenskej so Slovenským národným literárnym múzeom a zbierkovým fondom Archívu literatúry a umenia pod správu Matice slovenskej.

Slovenský historický ústav bude aktívne skúmať otázky slovenských dejín a histórie Matice slovenskej s osobitným zreteľom na obdobie 1918 – 1993. Výsledky bude publikovať v základných monografiách a na stránkach Historického zborníka, neskôr nového odborného časopisu. Matica slovenská bude tvorivým spôsobom spolupracovať s vedeckými pracoviskami v Slovenskej republike i v zahraničí a v súčinnosti s nimi alebo samostatne organizovať vedecké konferencie, semináre a kolokviá. Do roku 2023 pripraví vedecké publikácie: „Matica slovenská v boji za slovenskú štátnosť 1990 – 1993“ a „Komunistické represie na MS v r. 1948 – 1989“.

Stredisko národnostných vzťahov bude analyzovať postavenie Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky, koordinovať výskum a robiť dokumentáciu vzťahov medzi štátotvorným národom a národnosťami, skúmať vzťahy menšinových inštitúcií so slovenským prostredím, ich aktivitu na zmiešaných územiach a udržiavať systematické vzťahy s inštitúciami najmä slovanských menšín v Slovenskej republike. Bude sledovať aj dodržiavanie platných zákonov o národnostnej otázke, upevňovanie štátnosti a používanie štátnej symboliky a jazyka. Zameria sa tiež na problémy a ťažkosti Slovákov na národnostne zmiešaných územiach Slovenskej republiky a bude im v rámci svojich možností pomáhať v ich riešení. O zistených problémoch a nedostatkoch bude informovať vedenie Matice slovenskej, ktoré na ne upozorní príslušné štátne orgány.

Dôležité miesto a význam vo vedeckej a prezentačnej činnosti Matice slovenskej majú vedecké odbory. Je potrebné zdôrazniť, že činnosť vedeckých odborov sa prelína s činnosťou matičného hnutia a dotýka sa aj Členského ústredia MS. Naším záujmom bude udržať pri činnosti existujúce odbory, podniknúť oživenie ostatných, prípadne založiť nové.

Krajanské múzeum MS bude naďalej ústredným pracoviskom pre styk a spoluprácu so slovenským zahraničím s orientáciou na dokumentáciu, vedeckovýskumnú a prezentačnú činnosť, udržiavanie a rozvíjanie jeho národnej identity a vzťahu k Slovenskej republike.

Bude aktívne spolupracovať s príbuznými inštitúciami v Slovenskej republike a so Slováckmi žijúcimi v zahraničí, osobitne s Úradom vlády pre Slovákov v zahraničí. Vede evidenciu slovenských spolkov v zahraničí a udržuje kontakty s nimi, zúčastňuje sa na ich podujatiach. Pracovisko má potenciál vytvoriť minimálne platformu na postupné zjednotenie rôzne orientovaných a roztrieštených slovenských národných komunít v blízkom i vzdialenom zahraničí. V rámci ústredných podujatí bude spolu s Mladou Maticou organizovať Matičný svetový festival slovenskej mládeže.

Archív Matice slovenskej je špecializovaným verejným archívom a odborným pracoviskom na zachovanie kultúrneho dedičstva a histórie Matice slovenskej. Preberá a získava písomné, faksimilné, multimedialne, múzejné a galerijné dokumenty zo všetkých zložiek Matice slovenskej a od osobností národného a verejného života v Slovenskej republike i zahraničí. Získané dokumenty eviduje, ochraňuje, odborne spracúva a sprístupňuje verejnosti. Pracovníci archívu vo vedeckovýskumnej oblasti spracúvajú aktuálne tematické okruhy z vlastného materiálu a svoje poznatky primerane ponúkajú verejnosti. Dlhodobým zámerom je digitalizácia archívnych dokumentov.

2. Matičné hnutie a členská základňa

Členské hnutie, združené predovšetkým v miestnych odboroch, záujmových a vedeckých odboroch, odboroch Mladej Matice, patrí medzi tradične najživotoschopnejšie a najaktívnejšie piliere našej najstaršej národnej ustanovizne. Matica slovenská naplňa svoju vnútornú a vonkajšiu činnosť voči členskej základni osvedčene najmä prostredníctvom Členského ústredia (ČÚ) MS a oblastných stredísk (domov MS a oblastných pracovísk MS). V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že okrem odborov je potrebné naďalej aktívne propagovať individuálne členstvo, ale aj členstvo podporujúce a zakladajúce. Zakladajúce členstvo, ktoré má svoje korene už od roka 1862 a združovalo významné osobnosti nášho spoločenského, vedeckého, ale aj kultúrneho života, sa obnovením v roku 2011 ukázalo ako reálna morálna a materiálna podpora matičného hnutia.

Samotná propagácia vstupu do matičného hnutia nie je len úlohou ČÚ alebo oblastných stredísk. Skúsenosti z minulého obdobia preukázali, že túto činnosť treba koordinovať s Informačným ústredím MS, ale aj s informačným pilierom a matičnými médiami či

periodikami a nezabúdať na aktivity vedeckého piliera. Nezastupiteľnú úlohu v tomto procese však majú miestne odbory Matice slovenskej.

Iba spojeným úsilím a lepšou spoluprácou jednotlivých matičných pilierov sa môže dosiahnuť nárast členskej základne a definitívne presvedčiť všetky názorové prúdy verejnosti o správnosti a potrebnosti matičnej myšlienky aj v dnešnej modernej dobe. Členské ústredie aj v tomto období bude naďalej pokračovať v aktivizácii miestnych odborov, zakladaní nových a obnove nefungujúcich. Rovnako prax ukázala, že najlepšia pôda na založenie, resp. obnovu miestnych odborov je v tých častiach Slovenska, kde Matica slovenská svojimi aktivitami a podujatiami preukázala profesionalitu a schopnosť spolupracovať s obcami, so školami, cirkvami a inými miestnymi organizáciami. Osvetľovanie zabudnutých dejinných udalostí a národných osobností v regiónoch mnohokrát realizuje iba Matica, jej oblastné strediská alebo jednotlivé miestne odbory. Takisto to platí pri organizovaní podujatí venovaných významným národným výročiam slovenských dejín. Prostredníctvom týchto podujatí si Matica slovenská takmer v každej obci i meste Slovenska pripomína tradičné zvyky a obyčaje, uctieva si našich dejateľov, prostredníctvom spolupráce so štátnymi orgánmi a obecnými samosprávami, ale i so spoločenskými organizáciami pomáha zvyšovať národné vedomie Sloveniek a Slovákov. Ide o kultúrne, vzdelávacie, športové i spoločenské akcie uskutočňované počas celého kalendárneho roka.

Významná pozornosť sa venuje výročiam osobností regionálneho významu s dôrazom na osobnosti a dejateľov literárneho, dramatického, vedeckého i národného života z minulosti aj prítomnosti. Dôsledné uskutočňovanie tejto činnosti v súčasnosti podnietilo národných aktivistov, resp. predstaviteľov iných miestnych spolkov vstúpiť do matičných radov a rozvíjať svoju pronárodnú činnosť v rámci matičnej ustanovizne. Veď aj v minulosti boli matiční členovia súčasne aktívni v cirkevnom živote, vo vedeckých ustanovizniach a v neposlednom rade v školách, múzeách a ďalších svojím zameraním podobných inštitúciách. Pri organizovaní matičného života a tradičných regionálnych podujatí je nevyhnutná systematická spolupráca s obcami a rôznorodými občianskymi združeniami, ktoré majú často rovnaké ciele činnosti smerujúce k posilňovaniu slovenského vlastenectva, udržiavaniu kolektívnej historickej pamäti a národného vedomia Slovákov. Uvedené úlohy musia byť prioritne pod organizačnou gesciou domov a oblastných pracovísk MS. V tomto ohľade nezabúdajme na mnohovrstvovú činnosť miestnych odborov počas obdobia pôsobenia takých osobností, ako boli Štefan Krčméry a Jozef Cíger Hronský a na ich predstavu o matičnom hnutí.

Ak má Matica plniť svoje historické poslanie a postavenie aj v nasledujúcich desaťročiach 21. storočia, musí realizovať priebežnú univerzálnu analýzu členskej základne, jej sociologický a kulturologický prieskum, aby sa odhalil jej súčasný stav a určili prognózy vývoja. ČÚ vykonalo množstvo práce pri analýze činnosti matičných odborov, najmä počtu miestnych odborov, formy ich aktivít a pri spresnení i zjednotení evidencie celkového počtu jej členov. Jednotlivé analýzy nám pomohli v súčasnosti nielen zistiť stav členskej základne v regiónoch, ale aj určiť silné a slabšie stránky matičného hnutia a tým nasmerovať konkrétnu podporu. V ďalšom období budeme pokračovať aj v analýze umeleckých telies, osobitne folklórnych súborov pôsobiacich pri miestnych odboroch, ako aj matičných ochotníckych divadiel. V tomto ohľade ČÚ zavedie osobitnú evidenciu, ktorá nebude samoúčelná a pomôže na zaktivizovanie a prepojenie činnosti miestnych odborov a umeleckých skupín a folklórnych kolektívov.

V najbližšom období dôjde aj k podpore divadelnej činnosti nielen prostredníctvom Divadelného odboru MS, ale i vytvorením potenciálneho ústredia matičných ochotníckych divadiel a tým profesionálnejšieho podchytenia našich matičných dobrovoľníkov, ktorí vykonávajú v tomto smere mnoho tvorivej práce. Toto ústredie bude koordinovať aj ďalšie umelecké kolektívy, najmä spevácke zbory.

V prípade folklórnej činnosti je nevyhnutné nielen zorganizovať ústredné prehliadky, kde by sa predstavili jednotlivé súbory, ale aj motivačné ústredné súťaže. Aj tu Matica nevníma slovenský folklór samoúčelne, ale ako prostriedok na zachovávanie a rozvíjanie národných tradícií a hrdosti i ako jednu z foriem podchytenia nových členov. V tomto ohľade bude Matica metodicky výraznejšie koordinovať svoje súbory a realizovať aj pravidelné celoštátne aktivity zástupcov matičných folklórnych súborov. Je potrebné si uvedomiť, že matiční folkloristi sa aktivizujú jednak v rámci miestneho odboru, kolektívneho členstva, ale aj prostredníctvom iných organizácií, najmä občianskych združení, vo vedení ktorých sú matiční nadšenci a členovia. Podobne to platí aj o divadelnej či zborovej činnosti.

Na podporu rozvoja členskej základne sa bude pokračovať v uzatváraní memoránd o spolupráci nielen s významnými spolkami a organizáciami, ale aj na úrovni univerzít, základných i stredných škôl. V tomto ohľade podpora národnej výchovy v školách sa realizuje zasielaním matičných periodík a propagačných materiálov pre učiteľov a študentov, no takisto i uskutočňovaním besied, súťaží či prednášok potenciálne spojených s dramatickými scénkami venovanými aktuálnym národným výročiam. Aj tu je dôležitým prvkom na udržanie spolupráce so školami systematickosť a pravidelnosť spoločných aktivít.

Nevyhnutné je venovať pozornosť aj samostatným miestnym, záujmovým a vedeckým odborom, koordinovať a metodicky usmerňovať ich činnosť, ako aj podľa možnosti materiálne im pomáhať v práci a rozvoji.

3. Slovenská mládež a mladomatičné hnutie

Orientácia na mladú slovenskú generáciu, najmä deti i mládež, je strategickým cieľom a jednou z najdôležitejších priorít Matice slovenskej. Akékoľvek zanedbanie systematickej práce so slovenskou mládežou zapríčiní, že členská základňa zostarne, ako sa to, bohužiaľ, stalo v nedávnom období. Ide o veľmi závažnú otázku generačného nástupníctva Matice slovenskej.

Mládež sa aktivizuje v matičnom hnutí jednak v rámci klasického členstva v miestnych odboroch, prostredníctvom záujmového odboru Mladá Matica, jednak v matičnej folklórnej, divadelnej či inej umeleckej činnosti, pričom uvedené formy podchytenia mládeže sú v praktickom živote prepojené.

Mladých členov možno reálne získať najmä prostredníctvom činnosti záujmového odboru Mladá Matica, ktorý umožňuje mladým národovcom skúsiť samostatne a iniciatívne organizovať svoje podujatia, mládežnícke aktivity a celkový vnútorný život záujmového odboru. Rovnako historickou skúsenosťou je, že mladú generáciu najlepšie získajú pre matičnú ideu predovšetkým už národne presvedčení mladí matiční aktivisti. Osobitný akcent sa musí klásť najmä na školopovinnú generáciu a mimoškolské vzdelávanie. Rozvoj mladého matičného hnutia si vyžaduje premyslenú, tvorivú a koncepčnú prácu a podporu všetkých ústredných zložiek. Pri komunikácii v mladom matičnom hnutí sa už využívajú ponúkané možnosti sociálnych sietí a internetu, s ktorými denne komunikujú tisícky mladých Slovákov, a to predovšetkým na propagáciu matičných aktivít, oboznamovanie sa s výročiami významných osobností slovenského života i udalostí zo slovenských dejín a pri nadväzovaní spolupráce so slovenskými aktivistami v zahraničí.

Na akademickej pôde možno oslovovať mladých ľudí národnou myšlienkou, vyhľadávať mladých intelektuálov, ktorí budú samostatne organizovať národný život vo svojej profesionálnej oblasti aj po ukončení štúdia. Aktivity treba zamerať najmä na získavanie budúcich učiteľov, kultúrnych a osvetových pracovníkov, ale, samozrejme, aj na ostatnú inteligenciu. Je to nadčasová skúsenosť z dejín, keď značný počet slovenských národovcov

v 19. a 20. storočí nastúpil svoju národnú cestu ako mladí študenti. Aktivizácia záujmového odboru Mladej Matice na stredných školách, prioritne na gymnáziách, je rovnako dôležitá ako vytvorenie mladomatičných stredísk činnosti na vysokých školách a internátoch. Pozitívna je aj skúsenosť spolupráce mladých maticiarov so študentskými radami vysokých škôl prostredníctvom spoločných podujatí a dlhodobej činnosti.

Oblastné strediská, v ktorých územných obvodoch pôsobia univerzity a vysoké školy, musia v tomto ohľade systematicky pracovať na vytváraní podmienok aktivizácie mládeže a podpore jednotlivých odborov Mladej Matice. V tejto oblasti treba aktívne využívať aj podpísané memorandá o spolupráci so základnými a strednými školami i s univerzitami. Tradičné podujatia, ako je každoročný Národný zraz Mladej Matice, sú priestorom na vzájomné spoznanie činnosti rôznorodých mládežníckych organizácií, ako aj zástupcov mládežníckych organizácií slovanských štátov a zahraničných mladých Slovákov.

Na povzbudzovanie národného vedomia medzi mladými Slovákami doma i v diaspórah treba účinne a inovatívne využiť všetky príležitosti, medzi ktoré patria významné i menej známe historické výročia a osobnosti, a to aj regionálneho charakteru, osadzovanie pamätných tabúl a búst po celej Slovenskej republike. Matica slovenská by sa mala prezentovať i na mládežníckych kultúrnych, folklórnych, divadelných a hudobných festivaloch prostredníctvom informačných stánkov alebo aj so zapojením do častí programu takýchto festivalov. Dôvodom je rastúci záujem mladých ľudí o podobné podujatia celoslovenského i regionálneho významu.

Mladí maticári a ich odbory budú naďalej svojimi aktivitami podporovať miestne odbory a ich aktivity, kde sú vo väčšom počte zastúpení členovia strednej a staršej generácie. Prepojenie činnosti miestnych odborov, odborov Mladej Matice a profesionálnych pracovísk je v tomto prípade nevyhnutné.

4. Starostlivosť o Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky

Postavenie Slovákov ako štátotvorného národa v Slovenskej republike je v niektorých južných a severovýchodných oblastiach štátu, v ktorých žijú Slováci spolu s inými národnosťami, aj naďalej kritické. K tomuto záveru dospeli doterajšie maticné konferencie, venujúce sa problematike najmä na juhu štátu. Svedčia o tom tiež správy štátnych orgánov

z oblasti výchovy, vzdelávania a používania štátneho jazyka ako materinského jazyka Slovákov na juhu Slovenskej republiky, ako aj skúsenosti a sťažnosti tam žijúcich Slovákov. Na zabezpečenie základných národných a kultúrnych potrieb Slovákov, na riešenie ich diskriminácie na základe jazyka a národnosti a porušovania ľudských a občianskych práv Slovákov, na odstraňovanie protiprávneho stavu v týchto oblastiach je nevyhnutná užšia spolupráca Matice slovenskej a štátnych orgánov.

Matica slovenská v rámci vlastných štruktúr a podmienok podporí postavenie Slovákov na juhu Slovenskej republiky:

-
1. spoluprácou pri tvorbe učebníc a učebných pomôcok pre základné a stredné školy;
 2. vypracovaním súpisu vlasteneckých kultúrnych pamiatok v Slovenskej republike, na základe ktorých bude možné efektívnejšie podporiť rozvoj hmotných pamiatok na slovenskom juhu, ale aj na celom území Slovenska;
 3. riešením podnetov Slovákov vo veci diskriminácie z dôvodu príslušnosti k národnosti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania;
 4. trvalou celoštátnou osvetou o národných a kultúrnych potrebách obyvateľov na juhu štátu.

5. Slováci žijúci v zahraničí a spolupráca so slovanskými národmi

Významnou zložkou činnosti Matice slovenskej je podpora Slovákov žijúcich v zahraničí v rozličných oblastiach ich pôsobnosti. Práca Matice slovenskej sa zameriava najmä na oblasť udržania a rozvíjania národného vedomia Slovákov žijúcich v zahraničí rozličnými aktivitami realizovanými na Slovensku a v krajanských komunitách celého sveta. Väčšina zahraničných Slovákov vrátane tých, ktorí nie sú štátnymi občanmi Slovenskej republiky, ale majú slovenský pôvod a kultúrno-jazykové vedomie, sa živo zaujíma o dianie v Slovenskej republike, o kultúru a tradície. Prostredníctvom Krajanského múzea MS a tiež prostredníctvom DMS, MO MS na regionálnej úrovni a ZO MS a VO MS sa bude Matica slovenská snažiť prehĺbiť vzájomnú spoluprácu a rozvíjať aktívny krajanský život.

Krajanské inštitúcie, organizácie a odbory sú živými centrami národného života a kultúry, vďaka ktorým dokáže Matica slovenská zabezpečovať spoluprácu v rozličných oblastiach svojho pôsobenia – folklórne podujatia, divadelné predstavenia, vedecké a športové podujatia, literárne súťaže. Táto vzájomná spolupráca bude aj naďalej fungovať obojstranne, t. j.

členovia Matice slovenskej sa budú zúčastňovať na krajaňských podujatiach a krajanovia sa budú zúčastňovať na matičných podujatiach. Osobitne sa treba venovať spolupráci Matice slovenskej so Slovákmii žijúcimi v Maďarsku. Vzťahy Slovákov žijúcich v Maďarsku a Maďarov žijúcich na Slovensku budú vyvíjané na princípe reciprocity.

Matica slovenská svoje snahy v oblasti pomoci krajanom bude opierať najmä o závery *Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí*, ktorá je najvyšším poradným orgánom Matice slovenskej pre krajaňskú problematiku. Aj naďalej bude podporovať a organizovať národné a kultúrne podujatia, do ktorých chce vo väčšej mierne implementovať aj krajaňskú spoluprácu (Národné matičné slávnosti, Národný zraz Mladej Matice, vedecké konferencie, regionálne folklórne podujatia, kultúrne a športové podujatia, literárne súťaže a i.). Aj naďalej bude krajanom distribuovať národnú tlač, matičné publikácie, prezentovať ich aktivity a aktivity MS smerom ku krajanom cez matičné informačné kanály. Všetky tieto aktivity musia smerovať k výchove nových slovenských národných elít doma i v zahraničí, ktoré by prebrali pomyselnú štafetu národno-kultúrnej spolupráce medzi slovenskými krajanmi a Slovenskom.

Zvláštnu pozornosť bude Matica venovať záchrane slovenského kultúrneho dedičstva, ktoré vzniklo v zahraničí. Dokumenty z tejto oblasti bude získavať, spracúvať a sprístupňovať *Krajaňské múzeum Matice slovenskej*.

Dôležitou úlohou v najbližšom období nielen Krajaňského múzea, ale i ostatných ústredných matičných pracovísk vo vzťahu k zahraničíu je aj intenzívnejšie rozvíjanie spolupráce so sesterskými slovenskými maticami v zahraničí, ako aj s existujúcimi slovanskými maticami a slovanskými vedeckými inštitúciami. V tomto zmysle sa budú naplňovať už schválené závery Kongresu slovanských matíc a slovanských inštitúcií, ktorý zasadal v roku 2019 v Martine. Práve novinkou kongresu oproti minulosti bolo pozvanie i účasť zástupcov zahraničných vedeckých inštitúcií a univerzít zo slovanských štátov. Praktickým výstupom tejto činnosti bude vydávanie internetového bulletinu či spravodajcu, ktorý by zabezpečil vzájomnú informovanosť týchto organizácií, a vytvorenie stáleho výboru zástupcov slovanských matíc a slovanských vedeckých inštitúcií. Aj v súvislosti s činnosťou členskej základne a jej záujmových i vedeckých odborov treba aktivizovať tie zložky, ktoré sa zaoberajú ideou a praktickou realizáciou idey slovanskej vzájomnosti. Z dlhodobého hľadiska treba vytvoriť k uvedenej téme aj adekvátny priestor a rubriky v matičných periodikách, predovšetkým v Slovenských pohľadoch.

6. Mediálna a propagačná oblasť

S každou nastupujúcou generáciou prichádzajú nové vízie, ciele, ale aj prostriedky, ako tieto ciele realizovať. Stojíme na prahu tretieho desaťročia 21. storočia, pre ktoré sa stal charakteristický rýchly tok informácií. Nemôžeme a ani nechceme sedieť so založenými rukami a sledovať, ako tento informačný prúd hýbe verejnou mienkou o Matici, niekedy pozitívne, inokedy neutrálne až negatívne, v závislosti od témy. Dnes už chceme byť *in medias res*, byť proaktívnou súčasťou diania, teda sa neuspokojíme s rolou pasívneho pozorovateľa. Médiá sa stali každodennou súčasťou života a činnosti jednotlivcov, spoločnosti a organizácií a v neposlednom rade ich pôsobenie ovplyvnilo aj činnosť samotnej Matice slovenskej.

Výrazom novej komunikačnej éry v Matici by mohol byť informačný tok v centre diania či proaktívna komunikácia smerom navonok i dovnútra. Pre Maticu slovenskú je koncepčná práca s médiami životnou otázkou, keďže len cez médiá môže prekročiť súčasné rámce jej prežívania vo vedomí spoločnosti a širokej verejnosti. Nie je to však len o novinároch a verejnosti, viac si budeme všímať predovšetkým samotných maticiarov, bez ktorých by neexistovala dlhodobá kontinuita maticného hnutia. Maticná členská základňa je bohatým zdrojom rôznych zaujímavých tém, ktoré môžu svojou originalitou zaujať novinárov a tým vyplniť mediálny priestor v duchu pozitívneho vlastenectva a propagácie nielen maticných, ale najmä národných ideí. Matica slovenská ponúkne pozitívne témy, ktorých propagáciou by malo byť vytvorenie lepšieho pohľadu na jej činnosť a aktivity. Záleží nám na tom, aby ľudia o našej každodennej práci vedeli, aby chápali rozmer a zmysel maticnej činnosti pre súčasnosť, ako aj budúcnosť Slovenska. Základnými cieľmi mediálnej politiky MS bude obnova dobrého mena a pozície Matice slovenskej ako najvýznamnejšej celonárodnej vlasteneckej inštitúcie, zlepšovanie kvality práce a zvýšenie informovanosti o jej význame.

Za veľmi dôležitú úlohu považujeme spoluprácu Matice s verejnoprávnymi, ako aj ostatnými verejnými médiami. Matica slovenská si musí vybrať takých aktérov vzájomnej spolupráce, ktorí budú pre ňu prínosom. Úskalím je pokročilá komercializácia a aj bulvarizácia viacerých slovenských médií. Preklenutím by mohla byť rámcová dohoda o spolupráci medzi Maticou a verejnoprávnymi médiami, ktorá by zabezpečovala Matici účasť v televíznych i rozhlasových diskusiách a odvysielanie televíznych formátov vytvorených Maticou.

V rámci zlepšenia propagácie aktivít Matice slovenskej bude vhodné ponúknuť dohody o spolupráci so všetkými celoslovenskými a regionálnymi médiami, ako aj tlačovými agentúrami. Matica slovenská ponúkne uvedeným subjektom výsledky svojej mediálnej tvorby v podobe matičných reportáží, krátkych video spotov, promo videí, ale aj rôznych historických dokumentov so zameraním na významné osobnosti a udalosti nášho národa. Každoročná výročná správa Matice slovenskej v zmenených podmienkach propagácie by mala poslúžiť aj ako dôležitý informatívny materiál o matičnej činnosti vo vzťahu k verejnosti s jasnými informáciami, ktoré utvárajú pozitívny obraz o Matici slovenskej ako verejnoprávnej ustanovizni.

Na propagáciu Matice slovenskej a jej aktivít sa musia využívať aj nové interaktívne médiá. Portál *YouTube* uverejňuje videá, na ktoré reagujú návštevníci v diskusii. Táto platforma ponúka široký priestor na realizáciu, keďže ide v súčasnosti o najväčší svetový systém na zdieľanie videosúborov na internete. Tým vzniká priestor na slobodné šírenie matičných a národných myšlienok. Jeho možnosti sú ešte stále v matičných podmienkach neprebádané a dáva tak možnosti na využívanie aj jeho ďalších funkcií. Inou možnou prezentáciou aktivít Matice slovenskej je uverejňovanie informácií na sociálnych sieťach typu *Facebook* a pod. *Facebook* a *YouTube* by sa mali stať silným propagačným nástrojom na zviditeľnenie práce a aktivít nielen Matice, ale aj celého matičného hnutia. Obidve platformy ponúkajú celý rad možností nielen na propagáciu, ale predovšetkým na zlepšenie a vytvorenie pozitívneho obrazu o Matici. Internet je v súčasnosti jedným z najúčinnějších nástrojov komunikácie nielen pre nízku cenu.

Dnešní mladí ľudia sú tzv. „on-line“ generáciou, z čoho vyplýva, že je nevyhnutné prispôbiť sa mediálnym trendom a využívať všetky moderné interaktívne médiá. Radi sa zúčastňujú na diskusiách a reagujú na podnety z oblasti ich záujmu. Preniknutím do „sveta“ mladých ľudí prostredníctvom matičných médií a propagácie národnej myšlienky modernou formou by sa mal vyvolať ich záujem o Maticu slovenskú. Dnešná mládež je súčasťou oveľa väčšej sociálnej interakcie, ako to bolo v minulosti. Web a elektronická pošta sú najviac využívané služby internetu. Hoci je web najmladšie médium, svojím významom konkuruje ostatným tlačeným i elektronickým médiám.

Medzi základné informačné piliere Matice patria aj *Slovenské národné noviny*. Aktuálnym cieľom ostáva ich premena na mienkotvorný vlastenecký, kultúrno-spoločenský týždenník, ktorý na slovenskom trhu akútne chýba. Noviny musia na svojich stránkach poskytovať vyvážený priestor všetkým témam, no v značnej miere sa zameriavať najmä na matičné hnutie.

Podobné, aj keď z hľadiska svojho zamerania špecifické poslanie majú mesačník *Slovenské pohľady* a štvrťročníky magazín *Slovensko* a *Hlas Matice*. *Slovenské pohľady* sú naďalej výstavnou skriňou slovenskej literatúry s koreňmi siahajúcimi do 19. storočia. Magazín *Slovensko* by mal byť v spolupráci s Úradom vlády pre Slovákov žijúcich v zahraničí živým mostom spájajúcim Slovensko so Slovákami v zahraničí. *Hlas Matice* by sa mal orientovať na aktivity a propagáciu matičnej členskej základne, osobitne miestnych odborov, a na prácu matičných ústredných pracovísk. *Hlas Matice* v tomto prípade nadviaže na podobné a osvedčené periodiká v 20. storočí, čo bolo splnenie oprávnenej požiadavky členskej základne.

V edičnej činnosti by sa mala Matica slovenská zamerať na zostavenie kvalitnej komisie na výber publikácií s témou, ktorá by reagovala aj na aktuálne otázky spoločnosti, podané inými ako bežnými formami. Edičnú činnosť Matice slovenskej treba celkovo zamerať na prioritné vydávanie významných, objavných a prínosných odborných i popularizačných diel z oblasti spoločenských vied a diel krásnej literatúry s osobitným zreteľom na diela zamerané na informačné vyplňanie „bielych miest“ slovenských a slovanských dejín, uchovávanie a prezentáciu významných súčastí tradičnej kultúry Slovenska a Slovákov, prezentáciu kultúrnych i prírodných pozoruhodností a pamätihodností Slovenska, život a dielo významných Slovákov a slovenskej spoločnosti v zahraničí, významné fenomény slovenského umenia, osobností slovenskej kultúry a spoločenského života.

7. Finančno-materiálne zabezpečenie činnosti

Rozhodujúca časť prostriedkov, z ktorých sa financujú matičné aktivity, pochádza v súčasnosti z dotácií a účelových dotácií, ktoré poskytuje štát. Matica slovenská pri svojej činnosti preto dodržiava všetky zákonné ustanovenia upravujúce jej pôsobnosť. Hospodári aj s vlastnými prostriedkami, z ktorých časť súvisí s produkciou polygrafického podniku Neografia, a. s., ktorého je Matica rozhodujúcim akcionárom. Preto je v záujme Matice slovenskej zabezpečiť finančný zisk a dividendy z Neografie, a. s.

Matica slovenská, predovšetkým vedecké ústavy, oblastné strediská a miestne odbory, by sa mali usilovať o získavanie ďalších finančných prostriedkov na rozširovanie svojich aktivít.

V neposlednom rade vo všetkých oblastiach činnosti Matice slovenskej treba využívať finančné zdroje z eurofondov a národných fondov, projektov, nadácií a podpôr regionálneho, celoslovenského aj medzinárodného charakteru.

Záver

Matica slovenská cieľavedomým a angažovaným plnením svojho programu, s účinnou podporou vládnych, politických i mimovládnych organizácií chce posilniť svoju účasť na plnohodnotnom rozvoji kultúry, vzdelávania, vedeckovýskumnej a zjednocujúcej aktivity v Slovenskej republike a prispieť k prehĺbeniu historického vedomia a národného sebavedomia, národnej identity, hrdosti, vlastenectva a štátnosti. Svojou históriou a aktivitami v slovenskom národnom živote a angažovanosťou za národné práva i v oblasti vedy aj osvety si vydobyla také spoločenské postavenie v dejinách slovenského národa, ktoré ju opodstatňuje, aby aj v budúcnosti bola jedným z najvýznamnejších činiteľov zjednocovania a zvýšenia vzdelanosti v súvekej znalostnej slovenskej spoločnosti. Na takéto poslanie Matica slovenská musí vytvoriť všetky predpoklady do nasledujúcich valných zhromaždení v rokoch 2021, 2025 a 2029. V tomto období je perspektívou *Programu Matice slovenskej* rozšíriť jej členskú základňu, úspešne pokračovať v generačnej výmene členstva, respektíve získať mladú generáciu pre matičnú ideu a činnosť, rozvíjať a skvalitňovať vedeckú činnosť, starať sa o Slovákov na národnostne zmiešaných územiach Slovenskej republiky i v zahraničí, pozitívne v duchu matičných hodnôt pôsobiť na verejnosť prostredníctvom tradičných i nových médií, ako aj usilovať sa o finančné zabezpečenie týchto aktivít.

Liptovský Mikuláš 12. október 2019

JUDr. Marián Gešper v. r.
predseda MS
